

DOI: 10.33270/01232502.71
УДК 124.5:37.01:37.017.92

Цінності європейського вибору України та правова педагогіка

ЛУКАШЕНКО Альона*

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3781-7041>

Анотація. Актуальність статті зумовлена потребою в комплексному підході до розуміння й аналізу важливих питань епохи антропогену, цінностей людського розвитку на планеті, де якість життя набула пріоритетного значення. В умовах глобальної пандемії коронавірусу COVID-19 і військової агресії Російської Федерації проти України ці питання стали особливо актуальними. Метою статті є вивчення базових європейських, національних і педагогічних цінностей, а також їхній взаємозв'язок з правовою педагогікою. Методологія забезпечена аксіологічним підходом із застосуванням діалектико-матеріалістичного методу, методу аналізу, компаративного аналізу, моделювання, вивчення передового педагогічного досвіду. Наукова значущість статті полягає в тому, що це одне з перших міждисциплінарних досліджень, у якому окреслено спробу комплексного вивчення взаємозв'язку загальнолюдських і європейських цінностей з національними на підґрунті філософії освіти, загальної, правової та педагогічної аксіології. У результаті дослідження доведено, що на розвиток країн світу значний вплив мають їхні конституційні традиції та міжнародні домовленості. У європейському просторі ключовими цінностями є повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права, дотримання прав людини тощо. Чітко виокремлено національні цінності України, ушанування історичної пам'яті та її осучаснення, людський капітал і людські ресурси, проблеми їхнього розвитку, що неможливо відокремити від освіти, здоров'я, національних здобутків і безпеки планети загалом. Основна увага в системі освіти приділена гуманістичним цінностям. Окреслено сутнісні характеристики цінностей, визначено їх залежність від різних відносин у суспільстві, що дає змогу в межах конкретного історичного періоду здійснювати відбір найважливіших для окремої особистості та сталого розвитку людської цивілізації загалом. На підставі аналізу нормативних документів і сучасної наукової педагогічної літератури представлено такі групи цінностей, як загальнолюдські (гуманістичні), національні, демократичні, суспільні, освітні, професійні. Базовими цінностями для України є національні цінності в контексті їх поєднання з іншими цінностями

Ключові слова: цінності; аксіологія; національні цінності; правова педагогіка; освіта; євроінтеграція; людський капітал; особистість

Історія статті:

Отримано: 23.02.2023
Переглянуто: 13.03.2023
Прийнято: 28.04.2023

Рекомендоване посилання:

Лукашенко А. Цінності європейського вибору України та правова педагогіка. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1 (25). С. 71–77. doi: 10.33270/01232502.71.

*Відповідальний автор

© Лукашенко А., 2023

Вступ

Події початку XXI століття й аналіз серії глобальних доповідей стану людського розвитку у світі свідчать про потребу обговорення важливих питань нової геологічної епохи антропогену або епохи людини, де якість життя отримала визначального значення. Такі прості речі, як охорона здоров'я, освіта, відпочинок, культура стали для кожного пріоритетними, особливо в умовах боротьби з пандемією коронавірусу COVID-19 і розпочатої військової агресії Російської Федерації проти України. Нині в центрі уваги перебувають людина та планета, людський капітал, до якого, на думку багатьох учених, належать знання, уміння, навички, професійні якості, досвід окремих індивідуумів, здатність людини до подальшого навчання, засоби існування, генерації інновацій і формування сприятливих умов для їхнього розвитку в майбутньому. Пріоритетними сферами збільшення людського капіталу вважається освіта, охорона здоров'я та професійна діяльність. Залежно від того, якими будуть інвестиції в людський капітал, формуватиметься й добробут людини. Окреслені сучасні умови стимулюють людину бути активною, самостійною, спроможною до саморозвитку та самовдосконалення особистістю. У доповіді про стан людського розвитку на Всесвітньому форумі в Давосі 2020 року зазначалося, що освітня парадигма підвищує добробут людини, формує її цінності, особливо поза межами формальної освіти. Визначальне місце посідає дім людини, оскільки саме там зароджуються підвалини розвитку, інтереси, сприйнятливність, тобто цінності людини. До пріоритетних цінностей людського розвитку віднесено цінності з піклування про довкілля, соціальні, особисті, екологічні та допоміжні цінності, які є відмінними в різних країнах (Human Development..., 2020, p. 141-145).

Матеріали та методи

Сучасні дослідження характеризують сутність цінностей у їх тісному взаємозв'язку із філософією, психологією, правовою педагогікою, культурологією, соціологією та іншими науками. В Україні сутність ціннісної концепції окреслювали багато відомих учених із психології (І. Бех, Л. Бурлачук, Л. Смірнов, Т. Піроженко), педагогіки (М. Євтух, С. Сисоева, О. Сухомлинська, В. Сластьонін), правової педагогіки (Н. Головка, М. Скрипник, Н. Фоменко, О. Фатхутдінова), філософії (В. Андрущенко, В. Бех, І. Зязюн, В. Кремень) та інші дослідники. Серед іноземних учених слід зазначити роботи Дж. Аткинсона, А. Маслоу, М. Рокича, Дж. Холланда, Ш. Шварца, Е. Шпрангера тощо.

У сучасній науці проблема цінностей є предметом міждисциплінарного вивчення. Значний вплив на ціннісну характеристику

педагогічних явищ здійснила загальна аксіологія. Останніми десятиліттями активізувалися дослідження щодо вивчення проблематики цінностей в освіті, переважно в напрямі педагогічної аксіології (науки про цінності освіти) та правової педагогіки як міждисциплінарних галузей науки. Сучасні умови розвитку суспільства підвищили науковий і професійний інтерес до юридичної освіти, юридичної дидактики та методології викладання правових дисциплін, збільшилася законопроектна діяльність у напрямі концептуальних основ створення окремого закону про юридичну (правничу) освіту.

Що таке благополучне життя та якими повинні бути його цінності, як його досягти? Що таке цінності? Якими вони є в умовах сьогодення? Пошуки відповідей на ці та інші питання сучасності тривають, вони спричинили перегляд шляхів розвитку країн світу, зокрема й України. *Метою статті* є вивчення базових європейських, національних і педагогічних цінностей та їх взаємозв'язок з правовою педагогікою. Досягнення поставленої мети передбачає реалізацію таких завдань: обґрунтувати поняття «цінність»; проаналізувати розуміння цінностей у загальній і правовій педагогіці; виокремити сутнісні характеристики цінностей і їх види.

Результати й обговорення

Україна зробила вибір у здійсненні подальших реформ щодо європейської інтеграції на підставі європейських стандартів і цінностей. До базових цінностей у ст. 2 Угоди про асоціацію з Європейським Союзом віднесено повагу до людської гідності, свободу, демократію, рівність, верховенство права, дотримання прав людини, зокрема представників національних меншин¹. Зазначені цінності є універсальними, сприяють встановленню миру, підтримують самобутність, плюралізм і добробут інших народів, до чого прагне й приєдналась Україна. Положення з реалізації стратегії на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору закріплено в п. 5 ст. 85, ч. 2. ст. 102 Конституції України, а найвищою соціальною цінністю в Україні є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека². Зближення України з Європейським Союзом триває як на рівні суспільних законів, так і на рівні правил та звичаїв, однак це не означає відмову від

¹ Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16 верес. 2014 р. № 1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text>.

² Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

національної ідентичності. Документи Ради Європи ґрунтуються на конституційних традиціях європейських країн і їх міжнародних зобов'язаннях. Це, наприклад, Загальна декларація ООН про права людини 1948 року; конвенції ООН: про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (1948), про захист прав людини і основоположних свобод (1950), про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності (1951), про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (1954), про дискримінацію в галузі праці та занять (1958), про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти (1960), про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965), про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979); міжнародні пакти про громадянські та політичні права (1966), економічні, соціальні та культурні права (1966), права осіб з інвалідністю (2006), захист дітей (2007); декларації про ліквідацію дискримінації щодо жінок (1967), про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин (1992) тощо. Згідно з результатами аналізу міжнародних конвенцій і засідань самітів Україна – Європейський Союз чітко виокремлено ціннісні пріоритети щодо верховенства права, спільних цінностей демократії, сфери екології, охорони здоров'я, захисту прав людини, гармонізації соціальної сфери та захисту довкілля, реформи освіти та науки України, співпраці в науковій і науково-технічній сфері, розвитку культурного та мовного розмаїття, збереження європейської культурної спадщини тощо. У цьому контексті європейський простір розглядають не лише як географічний, політичний і торговельно-економічний, правовий, але й ціннісний простір, де пріоритетним є відновлення людського розвитку, обговорення шляхів та інструментів для його змін, що також активно реалізує Україна, зокрема в розвитку правової педагогіки.

Одним із суб'єктів прогресивних змін на всіх рівнях освіти, який формує авторитет духовності, ідеали європейської спільноти є педагог. Основу цінностей освіти становлять історично вироблені європейською спільнотою норми. Ми не можемо бути осторонь від основоположних цивілізаційних і європейських цінностей. Водночас слід дбати про власні національні цінності, а саме: мову, історичну пам'ять, власних героїв, національну культуру, освіту, традиції, ритуали тощо. Про неможливість механічного перенесення європейських освітніх моделей до будь-якої іншої країни зазначали багато класиків вітчизняної педагогічної науки, обґрунтовуючи це тим, що є національні традиції, характер, історія, менталітет, динаміка розвитку освіти й особистості тощо. Приєднуємося до вказаної педагогічної позиції та погоджуємося з тим, що базовими мають бути національні цінності, які властиві Україні (соборність, перевага духовних цінностей, патріотизм тощо) у

їх подальшому поєднанні із загальнолюдськими та європейськими. Саме на цьому акцентують у сучасному суспільстві, наголошуючи на соціальних інститутах суспільства (правила, норми, традиції, звичаї, умови діяльності, рівень кваліфікації тощо), різних структурах управління, розвитку технологій та інфраструктур. Слід зауважити, що національний характер освіти, культури, громадянського суспільства відповідно до демократичних цінностей, формування національних і загальнолюдських цінностей набули великого значення в основних положеннях Педагогічної Конституції Європи (2013) (ст. 4. 7.) (Pedagogical Constitution..., 2013), Національної доктрини розвитку освіти в Україні (2002)¹ та інших нормативних текстах. Власне здоров'я та здоров'я оточуючих є найвищою індивідуальною та суспільною цінністю. Виокремлено також і толерантність в оцінюванні здобутків освітніх систем зарубіжних країн. Особливо актуальним є питання формування професійних цінностей майбутніх фахівців. Президент Національної академії педагогічних наук України В. Кремень зазначає, що у XXI столітті Національна академія педагогічних наук України у своїй діяльності керується формуванням людини розумної, яка постійно навчається, що поєднує в собі особистісне та національне (Balanced development..., 2019).

Ціннісні парадигми освіти в контексті євроінтеграції, різні підходи до поняття «цінностей», системно-ретроспективний аналіз розвитку освітніх цінностей досліджувала в монографії Н. Ткачова (2004) (Tkachova, 2004, p. 201). Так, автор акцентує на інструментальних (ціннісність-засоби) та специфічних (лише в межах процесу навчання та виховання) освітніх цінностях, поєднання яких, на її думку, сприяє формуванню власної системи цінностей у молоді. На аксіологічному аспекті сучасної професійної освіти наголошує й Р. Винничук, зважаючи на потребу людини у визначенні власних ціннісних пріоритетів пізнання, реалізацію ідей власного компетентнісного розвитку тощо (2019) (Vynnychuk, 2019, p. 36).

Компаративний аналіз сприяв дослідженню розвитку аксіології освіти Європи й Азії (І. Хотченко, 2020) (Khotchenko, 2020) та окресленню спільних цінностей в освіті, таких як повага до освіченої людини, рівні можливості отримання освіти та інше в їх спроможності інтегруватися в глобалізованому світі, а також виокремити проблему особистісного розвитку людини в системі загальнолюдських цінностей. Досі важливою проблемою правової педагогіки залишається формування гуманістичних цінностей, особливо щодо молоді. Підґрунтям

¹ Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#top>.

правової педагогіки є загальна педагогіка, гуманістичний та аксіологічний підхід в освіті, який орієнтується на людину, на особистість, що вміє самостійно, активно, творчо працювати, конструктивно розвиватися, здатну до само-реалізації, реагування на умови, що постійно змінюються як у власному житті, так і в житті суспільства загалом.

Людина є найвищою цінністю суспільства та метою суспільного розвитку. З огляду на зазначене, слід акцентувати на нагальних проблемах естетичного виховання, основою якого є загальнолюдські цінності: добро, щастя особисте та щастя інших, прекрасне, здоров'я, любов, краса природи та мистецтва тощо.

Так, В. Андрущенко (2008) у власних роздумах про ціннісний дискурс в освіті, яку розглядає як систему функціонування цінностей, виокремлює три напрями, які варто доповнювати та досліджувати надалі. Перший напрям – співвідношення «істини» та «похибки» через соціальні й суспільні (індивідуальні) цінності з визначальним значенням для кожного; другий – прагнення до самовизначення особистості в системі категорій «добро» та «зло»; третій – протистояння «прекрасного» та «потворного» (Andrushchenko, 2008, p. 624).

На гуманістичних цінностях, свободі, толерантності, орієнтація на національні ідеї в системі освіти країн Західної Європи акцентує у своєму дослідженні С. Лупаренко, а також доходить висновку, що схожі риси стосовно цінностей в освітніх системах західноєвропейських країн виявляються у відображенні соціально-ідеологічних змін у процесі реформування навчальних програм (Luparenko, 2020, p. 107). Зазначені акценти свідчать про потребу подальшого розвитку демократії та особистісно орієнтованої освіти, толерантне врахування прав і свобод етнічних, соціальних і політичних меншин, де освіта є інструментом реалізації цінностей, що може спричинити отримання різних (протилежних) результатів. У цьому контексті вагомим значення набуває професійний рівень і відповідальність самих педагогів, зокрема й у сфері юридичної освіти перед майбутніми поколіннями, їхня постійна увага до вимог суспільства щодо якості надання освітніх послуг.

Ми підтримуємо вказані наукові позиції, а також додаємо до зазначеного, що для належного професійного зростання в правовій педагогічній діяльності слід постійно прагнути не лише поважати національні особливості, а й уміти визначати можливості, ресурси, використовувати ефективні педагогічні інструменти правового виховання для врахування культурного різноманіття в роботі з конкретними категоріями здобувачів освіти. Якість освіти, її змісту в умовах сьогодення надається вагоме значення, оскільки це стало однією зі складових державної політики України, зазначену проблематику досліджують українські та іноземні вчені (Poludonna, 2020).

Зміст освіти має бути наповнений цінностями, а їх вибір – дуже відповідальний для конкретної особистості, країни, суспільства та планети загалом. Залишається дискусійним зміст Стратегії упровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти на період до 2030 року, відповідальним виконавцем якої є Міністерство освіти і науки України. Вважаємо за доцільне погодитись з думкою деяких інститутів громадянського суспільства про те, що не варто сліпо копіювати гендерні питання як суто рівнозначні. Імператив переформатовування суспільства в гендерних питаннях зрівняння всіх жінок із чоловіками, дівчат із хлопцями може спричинити поступову девальвацію зазначених цінностей, тому потрібне подальше дослідження окресленої проблематики.

Метод моделювання дозволив навести приклад відповідності змісту освіти потребами професійного середовища на підставі компетентнісної моделі підготовки юристів. За основу обрано дотримання вимог стандартів вищої освіти підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 081 «Право» (наказ МОН України від 20 липня 2022 року № 644) та другого (магістерського) рівня вищої освіти (наказ МОН України від 20 липня 2022 року № 643), практичну спрямованість навчання та професійну (юридичну) діяльність у форматах волонтерства, аналізу прикладів судової практики, роботи юридичних клінік у структурі закладів вищої освіти, використання інтегративного підходу до формування мовних і професійних компетентностей майбутніх юристів.

Метод вивчення передового педагогічного досвіду сприяє вивченню процесу вдосконалення викладання правових дисциплін, особливо цивільних. Сучасний погляд на методологію викладання правових дисциплін представлений досвідом реалізації таких методів викладання, як концептний метод (бачення або напрями майбутніх пошуків) – Є. Харитонов, О. Харитонова (Kharytonov, & Kharytonova, 2019), кейс-завдання, міжпредметні семінари, Stated-problem method або надання готових рішень і їх обґрунтування – А. Довгерт, Р. Стефанчук (Dovhert, 2019; Stefanchuk, 2019), розробка альтернативних рішень судів, творча робота з понятійним апаратом, тематичні кросворди, соціологічні дослідження – С. Бичкова, Ю. Бистрова, М. Купчак, робота з гіпертекстовими нормативними джерелами засобами педагогічних технологій тощо (Bychkova, 2019).

Як правова педагогіка в умовах сьогодення розуміє цінності людини? З цієї метою проаналізуємо сутність і поняття цінностей. Терміном «цінність» позначають «те, що має певну матеріальну або духовну вартість, важливість, значущість чого-небудь» (Busel, 2003, p. 366), те «заради чого проживається життя. Цінність визначає зміст належного та має загальний характер, якщо йдеться про конкретну

людину, її конкретне життя. В енциклопедичній педагогічній літературі цінності тлумачать як властивості буття, створювані людиною, основою яких є задоволення різних потреб, інтересів людини, які мають для неї велике значення та є важливими (Кремен, 2008, р. 992-994). Наприклад, Л. Султанова наголошує, що в структурі особистості цінності продемонстровані через ціннісні орієнтації, які є важливою складовою структури особистості викладача, де необхідним є зміст його ціннісних орієнтацій (Sultanova, 2020, р. 151). З огляду на те, що правова педагогіка є окремою галуззю педагогічної науки, ми не можемо залишити поза увагою загальнопедагогічні основи педагогічних цінностей як таких. У цьому контексті варто також акцентувати на загальній методології в педагогічній науці. Зокрема, В. Ципко вважає, що умовно педагогічні цінності в сучасній педагогічній науці можна розглядати як об'єктивну (незалежну від особистості) та суб'єктивно-об'єктивну категорію (в межах співвідношення суб'єкта й об'єкта) (Тсырко, 2011). Частина дослідників (С. Єрмакова, І. Ісаєв, В. Сластьонін тощо) мають позицію пояснення педагогічних цінностей як комплексних інтегративних утворень особистості, водночас виокремлюючи вибірковість ставлення до різних видів педагогічної діяльності. На значну увагу серед більшості вчених заслуговують професійні цінності, гуманістична спрямованість і наукові позиції щодо розуміння правових педагогічних цінностей як цінностей освіти та її компонентів, які сполучаються із суспільством, його світоглядом у сфері освіти та діяльністю педагога.

Отже, вважаємо, що педагогічні цінності ґрунтуються на загальному характері буття людини, взаємозв'язках між людиною та світом, розумінні й усвідомленні власного шляху в житті, що тісно пов'язане з освітою людини, а тому підтримуємо комплексний підхід до їх розуміння. Саме цінності наповнюють сенс існування людини та суспільства.

Тривають дискусії щодо визначення ціннісних пріоритетів розвитку людства та потреби збереження національного надбання конкретної країни. На розвиток країн світу суттєво впливають їхні конституційні традиції та міжнародні домовленості.

Триває обговорення ціннісних пріоритетів, потреби збереження національного надбання конкретної країни, термінологічних проблем у правовій педагогіці щодо правового виховання, навчання, освіти, правової компетентності юриста тощо. Пріоритетами епохи антропогену є людина, людський капітал, людські ресурси та їх сталий розвиток, що неможливо відокремити від освіти, здоров'я, національних здобутків і безпеки планети загалом.

Цінності в правовій і педагогічній науці досі перебувають у дискусійній площині. Методологічні аспекти їх визначення охоплюють цінності освіти, юридичної та правової педагогічної освіти, їхню як суб'єктивну, так і суб'єктивно-об'єктивну категорію, комплексне інтегративне утворення особистості, що впливає також на їх класифікацію. Залишається потреба пошуку шляхів відновлення, збереження, захисту та конструктивних змін у самій людині, її відповіді на те, що є головним у її житті.

Висновки

Проаналізовані наукові джерела свідчать про відсутність єдиного розуміння в загальній і правовій педагогіці поняття педагогічних цінностей. Учені виокремлюють такі їхні сутнісні характеристики, як:

- потреби, мотиви, установки, оцінки, ідеали, інтереси особистості;
- значення речей, явищ, процесів, ідей для життя та діяльності суб'єкта, його потреб й інтересів;
- форма вияву людиною різного ставлення до предмета, події, явища;
- особлива індивідуальна реальність;
- суб'єктивне відображення людиною об'єктивної реальності;
- норми, які регламентують правову педагогічну діяльність, високу культуру спілкування в правовиховній роботі тощо.

Цінності залежать від різних відносин у суспільстві, які є взаємопов'язаними між собою (соціальні, політичні, економічні, правові тощо), що дає змогу в межах конкретного історичного періоду здійснювати відбір найважливіших для окремої особистості та сталого розвитку людської цивілізації загалом. На підставі проаналізованих вище нормативних документів і сучасної наукової педагогічної літератури виокремлено такі групи цінностей, як загальнолюдські (гуманістичні), національні, демократичні, суспільні, освітні, професійні. Для України базовими є національні цінності в контексті їх поєднання з іншими цінностями.

У центрі уваги цінностей сучасного світу та європейської спільноти знаходиться людина, її добробут, здоров'я, освіта, правове виховання, професіоналізм. Аналіз нормативних європейських документів і наукових праць у галузі правової педагогіки дозволив дійти висновку, що простежуються тенденції взаємозв'язку універсальних цінностей з національними, подальша гуманізація освіти, узгодження спільних цінностей з методологічною платформою національних цінностей. Таким чином, поступове зближення України з європейськими цінностями відбувається в контексті збереження національної самобутності.

References

- [1] Andrushchenko, V. (2008). *Reflections on education: articles, essays, interviews* (2nd ed.). Kyiv : Znannia Ukrainy.
- [2] Balanced development of human capital in Ukraine: the task of education and science. Parliamentary hearings. The session hall of the Verkhovna Rada of Ukraine. (2019, April). Retrieved from https://static.rada.gov.ua/zakon/skl8/10session/par_sl/sl1004119.htm.
- [3] Busel, V.T. (Eds.). (2003). *A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language*. Kyiv; Irpin: Perun.
- [4] Bychkova, S.S. (2019). Methodological aspects of teaching the academic discipline "Civil Process" in the process of improving legal (legal) education. In *Reforming legal education: the challenges of the times* (pp. 421-428). Kyiv: Yuryd. praktyka.
- [5] Dovhert, A.S. (2019). Some considerations regarding the teaching of private law disciplines. In *Reforming legal education: the challenges of the times* (pp. 197-218). Kyiv: Yuryd. praktyka.
- [6] Human Development Report 2020. Part II. Acting for change. Chapter 4. Empowering people, unleashing transformation. Where do we stand with our values? From values to self-reinforcing social norms. Retrieved from <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2020>.
- [7] Kharytonov, Ye.O., & Kharytonova, O.I. (2019). Some problems of transformation of the teaching of civics disciplines in modern conditions. In *Reforming legal education: the challenges of the times* (pp. 291-309). Kyiv: Yuryd. praktyka.
- [8] Khotchenko, I. (2020). Axiology of education in Europe and Asia in historical retrospect. *Adaptive management: theory and practice*, 9(17). doi: 10.33296/2707-0255-9(17)-24.
- [9] Kremen, V.H. (Eds.). (2008). *Encyclopedia of education*. Kyiv: Yurinkom Inter.
- [10] Luparenko, S.Ye. (2020). Axiological foundations of the education system of Western European countries. *Pedagogy and psychology*, 63, 103-110. doi: 10.34142/2312-2471.2020.63.11.
- [11] Pedagogical Constitution of Europe. (2013). *Preamble. Higher education of Ukraine*, 3. 111-116. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2013_3_17.
- [12] Poludonna, N.S. (2020). The quality of education as a condition for the sustainable development of humanity. In *Modern dimension of psychology and pedagogy* (pp. 194-197). Lviv: Lviv. ped. Spilnota. Retrieved from <https://eportfolio.kubg.edu.ua/data/conference/5409/document.pdf>.
- [13] Stefanchuk, R.O. (2019). To the question of modernization of the organization and teaching of civic disciplines. In *Reforming legal education: the challenges of the times* (pp. 219-233). Kyiv: Yuryd. praktyka.
- [14] Sultanova, L. (2020). Value orientations of the future teacher of a higher education institution. *Mountain School of the Ukrainian Carpathians*, 22(20), 150-155. doi: 10.15330/msuc.2020.22.150-155.
- [15] Tkachova, N.O. (2004). *The history of the development of values in education*. Kharkiv: KhNU im. V.N. Karazina.
- [16] Tsytko, V. (2011). Psychological and pedagogical approaches to the formation of students' values in the process of teaching social science disciplines. *Native school*, 13-17. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2011_1-2_5.
- [17] Vynnychuk, R. (2019). Pedagogical axiology in the context of humanitarian professional education. *Origins of pedagogical skills*, 24, 33-39. doi: 10.33989/2075-146x.2019.24.194599.

Список використаних джерел

- [1] Андрущенко В. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв'ю : 2-ге вид., доповн. Київ : Знання України, 2008. 819 с.
- [2] Збалансований розвиток людського капіталу в Україні: завдання освіти і науки. Парламентські слухання. Сесійний зал Верховної Ради України від 10 квіт. 2019 р. URL: https://static.rada.gov.ua/zakon/skl8/10session/par_sl/sl1004119.htm.
- [3] Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2003. 1440 с.
- [4] Бичкова С. С. Методологічні аспекти викладання навчальної дисципліни «Цивільний процес» у процесі вдосконалення правничої (юридичної) освіти. *Реформування юридичної освіти: виклики часу* : зб. ст. до ювілею д-ра юрид. наук, професора Наталії Семенівни Кузнецової / відп. ред. О. В. Кахановська, О. О. Кот. Київ : Юрид. практика, 2019. С. 421–428.
- [5] Довгерт А. С. Деякі міркування щодо викладання дисциплін приватного права. *Реформування юридичної освіти: виклики часу* : зб. ст. до ювілею д-ра юрид. наук, професора Наталії Семенівни Кузнецової / відп. ред. О. В. Кахановська, О. О. Кот. Київ : Юрид. практика, 2019. С. 197–218.
- [6] Human Development Report 2020. Part II. Acting for change. Chapter 4. Empowering people, unleashing transformation. Where do we stand with our values? From values to self-reinforcing social norms. URL: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2020>.
- [7] Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Деякі проблеми трансформації викладання цивілістичних дисциплін у сучасних умовах. *Реформування юридичної освіти: виклики часу* : зб. ст. до ювілею

- д-ра юрид. наук, професора Наталії Семенівни Кузнєцової / відп. ред. О. В. Кохановська, О. О. Кот. Київ : Юрид. практика, 2019. С. 291–309.
- [8] Хотченко І. Аксиологія освіти Європи та Азії в історичній ретроспективі. *Адаптивне управління: теорія і практика*. 2020. Вип. 9 (17). (Серія «Педагогіка»). doi: 10.33296/2707-0255-9(17)-24.
- [9] Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
- [10] Лупаренко С. Є. Аксиологічні засади системи освіти країн Західної Європи. *Педагогіка та психологія*. 2020. Вип. 63. С. 103–110. doi: 10.34142/2312-2471.2020.63.11.
- [11] Педагогічна Конституція Європи. Преамбула. *Вища освіта України*. 2013. № 3. С. 111–116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2013_3_17.
- [12] Полудьонна Н. С. Якість освіти як умова сталого розвитку людства. *Сучасний вимір психології та педагогіки* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 22–23 трав. 2020 р.). Львів : Львів. пед. спільнота, 2020. С. 194–197. URL: <https://eportfolio.kubg.edu.ua/data/conference/5409/document.pdf>.
- [13] Стефанчук Р. О. До питання осучаснення організації та викладання цивілістичних дисциплін. *Реформування юридичної освіти: виклики часу* : зб. ст. до ювілею д-ра юрид. наук, професора Наталії Семенівни Кузнєцової / відп. ред. О. В. Кохановська, О. О. Кот. Київ : Юрид. практика, 2019. С. 219–233.
- [14] Султанова Л. Ціннісні орієнтації майбутнього викладача закладу вищої освіти. *Гірська школа Українських Карпат*. 2020. № 22 (20). С. 150–155. doi: 10.15330/msuc.2020.22.150-155.
- [15] Ткачова Н. О. Історія розвитку цінностей в освіті : монографія. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2004. 423 с.
- [16] Ципко В. Психолого-педагогічні підходи до формування цінностей студентів у процесі навчання суспільствознавчих дисциплін. *Рідна школа*. 2011. № 1–2. С. 13–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2011_1-2_5.
- [17] Винничук Р. Педагогічна аксіологія у контекстах гуманітарної професійної освіти. *Витоки педагогічної майстерності*. 2019. Вип. 24. С. 33–39. doi: 10.33989/2075-146x.2019.24.194599.

Values of European Choice of Ukraine and Legal Pedagogics

LUKASHENKO Alona

PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Public Administration of the National Academy of Internal Affairs
Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3781-7041>

Abstract. The relevance of the article is due to the need for a comprehensive approach to understanding and analyzing important issues of the anthropogenic era, the values of human development on a planet where the quality of life has come first. These issues are especially important in the context of the global pandemic of the COVID-19 coronavirus and the initiated military aggression of the Russian Federation against Ukraine. The purpose of the article is to study basic European, national and pedagogical values and their relationship with legal pedagogy. Methodology. The methodology is provided by an axiological approach using the dialectical-materialist method, the method of analysis, comparative analysis, modeling, and the study of advanced pedagogical experience. Scientific novelty. This is one of the first interdisciplinary studies, which presents an attempt to comprehensively investigate the relationship between universal, European and national values, based on the philosophy of education, general, legal and pedagogical axiology. The results obtained. The development of the countries of the world is greatly influenced by their constitutional traditions and international agreements. In the European space, the main values are respect for human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law, respect for human rights, etc. The national values of Ukraine, honoring their historical memory and their modernization, human capital and human resources, problems of their development, which cannot be separated from education, health, national achievements and the safety of the planet as a whole, are clearly distinguished. The main attention in the world system is given to humanistic values. It was established that values in legal and pedagogical science are still under discussion. Methodological aspects of their definition include the values of education, legal and legal pedagogical education, their subjective and subjective-objective category, complex integrative personality formation, which also affects their classification

Keywords: values; axiology; national values; legal pedagogy; education; European integration; human capital; personality